

Mishpatim (22:25-26)

When you will lend money to My people, to the poor person who is with you, do not be to him as a creditor.

If you will take the garment of your friend as security, you shall return it to him until the sun sets.

Bava Metzia (75b)

מִיָּן — **When Rav Dimi came to Bavel from Eretz Yisrael, he said:** — **From where** is it known **that if one was claiming a debt of a maneh from his fellow** — **and he knows that [the borrower] does not have funds with which to pay,** — **שְׁאֵסוּר לְעִבּוֹר לְפָנָיו** — **it is forbidden for him to even pass in front of [the borrower]?** — **[The Torah] states (Shemos 22:24):** — **„לא תהיה לו כְּנֹשֶׂה” — do not be to him as a creditor.**

R' Ami and R' Assi both say that one who acts as a creditor **sְּנֵאָמְרוּ — sentences [the borrower], as it were, to two punishments.** — **כְּאִילוּ דְּנוּ בְּשְׁנֵי דִינֵין** — **For it is said:** — **„הֲרִפְּבֵת אֲנוֹשׁ לְרֵאשֵׁנוּ בְּאֵשׁ וּבַמַּיִם” — You have mounted a mortal to press us [for payment], we have entered fire and water.** Thus, to be pressed for payment is like being subjected to two punishments — fire and water.

דאורייתא או דרבנן

רמב"ם (הלכות מלוה ולוה א, ב) - כל הנוגש את העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו עובר בלא תעשה. (א), (ג) - אסור לאדם להראות לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אף על פי שאינו תובעו.

לחם משנה (א, ב) - מדלא הביא כאן רבינו הדין דמראה עצמו בפני בעל חובו וכתבו אחרי כן אסור לאדם להראות עצמו וכו' משמע דהתם לא תעשה ליכא אבל איסורא מיהא איכא... מדלא אמרו בגמרא מנין שעובר בלא תעשה מי שעובר לפניו אלא אמר שאסור לעבור וכו' משמע דליכא אלא איסורא. אי נמי משמע ליה דמאי דאמרו שם ר' אמי ור' אסי דאמרי תרוייהו כשלו דנו וכו' פליגי ארב דימי וסברי דאינו עובר בלא תעשה ופסק כוותייהו.

שלחן ערוך (חשן משפט צז, ב) - אסור לנגוש את הלוח לפרוע כשיודע שאין לו ואפילו להראות לו אסור מפני שהוא נכלם בראותו למלוה ואין ידו משגת לפרוע.

כסף קדושים - עצמיות האיסור הוא רק אמה דמפורש בסיפה דקרא שם שלא יבא אל ביתו לעבוט עבוטו, אך חז"ל הזהירו בזה גם מלתבוע כשיודע שאין לו לשלם.

רגיל לפניו

ערוך השלחן (צז, ב) - ואם נתיישן הדבר והורגל בכך עד שאין לו צער ובושה מזה והמלוה אין כוונתו לצערו ולביישו אין איסור בזה.

פתחי חושן (ב, סק"כ) - ויש להסתפק אם צריך לעקם את הדרך כדי שלא לעבור על פניו, ואולי אין האיסור אלא כשמראה לפניו בכוונה לנגשו. [ועי' משפטי התורה שגם הוא מסופק בזה]. אמרי יעקב (יג, ג ביאורים) - אם לא מתכוין לזה אין לאסרו דהרי באמת דאין זה פסיק רישא שבעל חובו יכלם מזה ואם כן הוה ליה דבר שאין מתכוין באיסור דרבנן.

אם מסופק אם יש לו

כסף קדושים - אין קפידא כי אם כשיודע ודאי שאין לו, והוא מרומז בפסוק "העני עמך לא תהיה לו כנושה" דהיינו שהוא עמך בגדר עני ודאי ואתה יודע ומכיר בו שאין לו... ולזה לא שייך בזה ספק דאורייתא לחומרא שיחשוש אולי אין לו כיון שכתוב בתורה הקדושה מפורש שכשהוא עמך בגדר עני ודאי אז לבד הוא האיסור.

מנחת חנוך (סז, א) - אם המלוה מסופק אם יש לו גם כן אסור לתבוע מספק ככל ספיקא דאורייתא דלחומרא... ואפשר דהתורה לא אסרה כלל באינו יודע כי אין אדם יודע מטמונותיו של חברו.

פתחי חושן (ב, סקי"ז) - כשהוא מסופק אם יש לו משמע מדברי הפוסקים שאינו עובר ומותר לתבעו... אבל בפלא יועץ ערך חוב משמע שכל שאין ברור לו שיש ללוה ממה לפרוע אסור לנגשו.

הלואה לאור ההלכה (עמ' רנט) - לא אסרה התורה לתבועו כדי לידע אם יש לו וכן כדי להזכירו שצריך לדאוג לפירעון חובו, וכן כדי לזרזו לקיים מצות.

אם יש לו כדי סידור

כסף קדושים - כל שכפי סדר זה אין בידו לפרוע כלל אז אסור לתבועו, מה שאין כן לעשות סדר בעל חוב יש לו לתבועו.

שלחן ערוך הרב (יב, יג) - וכל מי שיש לו יותר מכדי סידור בעל חוב ואינו רוצה ליתן מותר לכפותו אפילו על ידי הכאה ואין בזה משום לא תהיה לו כנושה.

דברי משפט (ח"א) - לפי זה פה בארץ ישראל שלרוב האנשים יש בית משלהם ואפילו אם אין ללוה בית משלו כיום יש לרוב העולם יותר מכדי סידור בעל חוב מותר למלווה לתבוע את הלווה ואינו עובר. פתחי חושן (ב, סקי"ח) - כשיש לו לפרוע בכל אופן שהוא אע"פ שמדין סידור משאירין לו אינו עובר.

משיב בהלכה (ח"ו, סי' צ בשם הר"ש טויבענפעלד; וע"ע ח"ד, עמ' פ) - להפוסקים שיש להלוה חיוב להשכיר עצמו כדי לפרוע חובו ורק דין כפיה בבית דין ליכא אם כן בודאי מותר לנגשו כיון שהוא מחויב מצות שעבוד הגוף... רק אפילו להפוסקים שאין עליו שום חיוב להשכיר עצמו מכל מקום כיון שיש לו יכולת לשלם שוב אין בו משום לא תהיה לו כנושה.

הלואה לאור ההלכה (עמ' רמו) - אף שיש לו בית ומצד פריעת בעל חוב צריך לשלם מכל מה שיש לו זהו מצד הלוה, אבל על המלוה מוטל לא לתבוע בחזקה אלא להמתין שיהיה לו לפרוע בלא להדחק.

קודם זמן פרעון

ים של שלמה (בבא קמא א, כ) - כשמן השמים לא רחמוהו עליו וירד עליו גלגל החוזר בעולם והוא הולך בתומו בלי ספק שאסור לתבועו קודם זמנו.

ש"ך (עג, לד) - ואף על פי שראיתו שהביא שם מפרק קמא דמכות (ג:) גבי הלוה לחבירו לעשר שנים והגיע שמיטה אינה ראייה כלל דהתם ידע מעיקרא שיהיה שמיטה ואם כן סבר וקיבל, מכל מקום כן נראה עיקר לדינא.

אמרי ברוך - דע דמדברי הרא"ש פרק קמא דגיטין דין י"ט מבואר שדעתו דאף באינו מבזבזו מכל מקום אם נראה שלא יבוא לידי גביה בזמן פרעון יכולים לתפוס.

הלואה לאור ההלכה (עמ' רנ) - אבל נראה דאין איסור כלל להזכירו קודם הזמן שעוד מעט יגיע זמן הפירעון כדי שידאג לשלם את חובו ויקיים את מצותו אף שידע שאין לו עכשיו מכיון שאינו מפחידו ואינו נוגשו כרגע דהרי יודע שלא צריך לשלם עכשיו. [ויש איסור רק לתבוע קודם זמן. ועי' דברי משפט שם.]

שאר חובות

כסף הקדשים (הובא בפתחי חושן ב, סקי"ט) - בחובות שאינם על ידי מלוה רק על ידי שכירות וכדומה לא שייך איסור זה, ואולי מכל מקום יש לזיזו.

משפטי התורה (מ, ד) - כל ההלכות האמורות לעיל קיימות רק בחוב שנובע מחמת הלוואה ולא במקרים שהחוב נובע מחמת מכר נזקין וכדומה.